

אשר יצא לראשונה ממחנה ישראל למסע נצחוננו על פני תבל; היא בשורת הישע הראשונה, אשר הביא ישראל לחברת המדינות, שלא ידעו כי אם אלמות ושלטון באדם לרעתו. "ויברא אלוקים את האדם בצלמו בצלם אלוקים ברא אותו". הנה לפנינו אותו פסוק קצר ונמרץ בתורה, המכריז לעולמי-עד על הדר כבודו של האדם באשר הוא אדם, על האדם שנברא בצלם אלוקים ועל כבודו, שאינו ניתן לא למכירה ולא לתמורה. לא כושרו המשפטי של האדם, לא זה, אלא צלם האלוקים שבו, הוא שניתן לו לאדם עם צאתו מרחם אמו!

בראשית תולדות שמים וארץ, כפי שהן מתוארות בתורה, עומד האדם כמו שהוא. העובדה שלאדם הראשון לא ניתן שם אחר, אלא 'אדם' ותו לא, היא עובדה מאלפת ביותר. בזהירות רבה גמנעת התורה מלייחד לו כל תכונה אינדיבידואלית, שכן ייחוד זה עלול ליטול מ'צלם האלוקים' שבו את חשיבותו המקורית בשביל כל זרעו אחריו ולהביאו בקשר מיוחד עם איזה עם מסויים או עם איזו תכונת אופי מסויימת. וכשם שהאדם הוא אדם ותו לא, כך חזה, היא, אם כל חי, ותו לא.

אחדות המין האנושי, שרק עכשו היא הולכת ותעשית בהדרגה לדיעה השלטת, אחרי שהיתה שנויה במחלוקת חריפה וממושכת בין האנטרופולוגים למיניהם, אחדות זו, כפי שהתורה מלמדת אותה, היא מבחינה מסויימת הבסיס הממשי והיסוד הפיסי לאידיאה של האנושות, זו הרואה בכל אדם שנברא בצלם רק האנושי שבו. אחדות פיסית זו של המין האנושי עולה בקנה אחד עם הכבוד האנושי, זה המאחד את בני האדם כיצורים בעלי רצון ותבונה ומחייבם בכל תוקף לנהוג חיבה והוקרה זה לזה. שני הדברים האלה כאחד, אחדותם הפיסית של בני האדם וזיקתם המורסרית זה אל זה, מבוטאים בפסוק הנזכר בבהירות שאינה משתמעת לשתי פנים.

האידיאה של האנושות היא אם-כן אידיאה יהודית מקורית. היא היתה לכל העולם העתיק בלתי ידועה. האצילים ועדיני-הרגש שבבעלי המוסר ביוון לא העיזו אלא לרמות עליה, אך נרתעו מפני מסקנותיה, שכן עלולות היו לפורר את כל מבנה החברה העתיקה.

דמומה ומבויתת היא מופיעה במשפט הרומאי וחכמי המשפט הגדולים מייחדים לה במשפט המכונה, משפט טבעי¹ פינה עלובה, שלשווא היא התאמצה לכבוש לה פינה כזו במשפט האזרחי. רק ליהדות נשמר התפקיד להבליט את ערכה במלוא בהירותו ובמעשה זה קנתה לה היהדות במוצאי הזמן העתיק שם תהילה וכבוד גדול ביותר במאבקה למען הקידמה הדתית של האנושות. היתה זו האידיאה של האנושות, שהביא במוצאי הזמן העתיק נוחם ועידוד למרודים ולנדכאים, לנרדפים ולמשועבדים, שבין עובדי האלילים, אך גם לגדולים ולאצילים שבהם, שהספקנות היוונית נטלה מהם כל חדווה בחיים. את כולם דחתה האידיאה של האנושות אל תוך זרועות היהדות. היתה זו האידיאה של האנושות, אשר את דגלה שאלה הנצרות מן היהדות ובדגל זה יכולה היתה תעמולתו הגאונית של אחד בשם פאולוס להכניע את העולם.

¹אוצר החכמה

כך נפל בחלקה של היהדות, במקרה זה כמו במקרים רבים אחרים, גורל מוזר ותמוה. רעיונותיה המקוריים ביותר נעשים בידי אויביה קרניים לנגח אותה בהן ומשמשים לא פעם אמצעי רצוי לערער את יסודותיה ולהבאיש את ריחה בעיני בוערים בעם, הנטולים חוש-הבחנה. נוכחנו לדעת, כי מושג, המידות הטובות² הוא מושג מוסרי ויסודו באידיאה של האנושות. קבענו את העובדה ההיסטורית, כי אידיאה זו מוצאה מן היהדות בלבד. ולבסוף אנו רואים, כיצד מכריזים בשם אותה אידיאה עצמה על מוסדות-משפט ישראליים כבלתי-ראויים מטעם החוק לשימוש בידי שופט גרמני, מחמת היותם מנוגדים למידות הטובות.

[ט]

מה בין המוסר הישראלי והמוסר המודרני? — האידיאה של עבודת-ה' — חלוקת עול של חובות במקום חלוקת כוח-שלטון.

הדרך לפתרון הבעיה, שאליו אנו נגשים עתה, מובילה אותנו אל ההבדל האחרון והיסודי, המבדיל לחלוטין בין המוסר הישראלי ובין המוסר המודרני.

האידיאה של האנושות היא אידיאה יהודית. ברם אין היא האידיאה היחידה של היהדות. היא אפילו איננה יסוד היהדות. היא הרקע של היהדות, היא לה הנחה קודמת מובנת מאליה.

(א) בראשית תולדות האנושות, על שפעת טיפוס האדם השונים והמשונים שבה, הועמדה אחדותה הפיסית והמוסרית של האנושות כראש־דבר, ככובב מורה־דרך, שאורו לא יכבה לעולם. כעיקרון תיאורטי אין היא חוזרת ונשנית עוד בתורה, ביחוד לא במערכת החוקים והמשפטים המיוחדים לישראל. היא אמנם אידיאה יהודית, אבל ברור שמלכתחילה לא נועדה אידיאה זו ליהודים בלבד. לעומת זאת מיוחדת היא לישראל צורת הביצוע, שהיא לובשת ביהדות, זו שמעמידה כליל את היהדות תחת מרות האידיאה ומפרידה בין ההשקפה היהודית לבין ההשקפה הבלתי־יהודית הפרדה שאינה ניתנת לגישור.

(ב) האידיאה של האנושות היא הבסיס למוסר האוטונומי. היא משמשת לו קנה־מידה לתחימת תחומים לכוח־שלטונו של כל אדם. האידיאה של האנושות היא ביהדות היסוד לקבלת עול מלכות שמים, לעבדות ה'. שם, במוסר האוטונומי, היא המקור לזכויותיו של כל אדם. כאן, ביהדות, היא המקור ממנו נובעות החובות כלפי ה'. למוסר האוטונומי האידיאה של האנושות היא אחרית־הכל, היא מוחלטת ויסוד כל היסודות. האדם כמו שהוא הוא לה התכלית האבסולוטית העליונה. ליהדות אין האידיאה של האנושות אחרית־הכל, היא אינה אבסולוטית. היא לה הרקע, הנחה קודמת, דרגה אל אידיאה נשגבה יותר: אל האידיאה של עבדות ה'. ליהדות אין האדם סוף התכלית וגם אין היא רואה תפארתו של האדם בכך; תפארתם של בני האדם בתורת היהדות היא בתפקיד שנפל בחלקם, מכוח היותם נבראים בצלם אלוקים, להיות נושאי ייעודי ה' עלי אדמות.

כל יצור בעל־תבונה ניחן בכשרון לראות את פעולותיו כנעשות מרצונו החפשי ובכך הוא מוציאן ממסגרת הסיבתיות הקפואה של האירוע. התבונה שבבעל־תבונה נעשתה, איפוא, מכוח כשרון זה לכוח מעשי בלתי־אמצעי, כלומר: לכוח המתגבר על

הטבע והדוחף את האדם לפעולה. עובדה זו משמשת במוסר האוטר-
נומי הנחה להסיק ממנה את זכותם המוחלטת של בעלי-תבונה
להגדרה עצמית ולמימוש דרישות היום כחפץ לבם. לא כן ביהדות.
שם היא משמשת אך ורק רקע והנחה קודמת לכושרו של האדם —
בניגוד ליצורים חסרי-תבונה המשועבדים לסיבתיות שבטבע —
לקבל על עצמו כיצור חפשי תפקידי, אשר מילואם בוודאי
שאינו זר לתבונה, אלא להיפך, הוא עשוי להשביע אותה סיפוק
מלא ולהשקיט את צמאונה הנצחי לפעולות הנעשות ברצון חפשי
ומשום כך נכונות הן וצודקות. — —

ג) למוסר האוטונומי אין קנה-מידה אחר לצדקת המעשה וזולת
רצונו של העושה. הנסיון להסדיר את היחסים החברתיים בין בני
האדם לפי עקרונות בעלי תוקף כללי, כלומר, על ידי חלוקת מעשיהם
לסוגים ולהעריכם לפי קבוצות קבוצות, בקצרה: הנסיון לעשות
את יחסי בני האדם ליחסים של חוק ומשפט, נסיון זה מן ההכרח
שיביא לידי הפרדה בין המוסר והמשפט. בעוד שהמוסר האוטונומי
אינו יכול להכיר במעשים טיפוסיים כנכונים וצודקים, על שום
שייכותם לקבוצות מסויימות, בעוד שהוא לא יוכל, למשל, להעריך
את פעולת הקונה או את פעולת המוכר מצד התופעה הקיבוצית
שבהן, אלא יקבע את ערכה בכל מקרה ומקרה לפי האופי האידי-
בידואלי של רצון הצדדים, הרי ההסדר החוקי לא ייתכן בכלל,
אלא אם כן נפריד בין המעשה והעושה ונעריך את המעשה מצד
תופעתו העצמאית, היינו, מצד שייכותו לסוג מסויים של מעשים.
המוסר האוטונומי הוא משום כך המדע העוסק בעושה המעשה
ואילו המשפט המודרני הוא המדע העוסק במעשה עצמו.

אולם ההפרדה בין המוסר והמשפט, שנהייתה הכרחית מאז
נעשה המוסר אוטונומי, בטלה מן המשפט את קדושתו. עתה לא
נותר למשפט שום קנה-מידה אחר מלבד זה המכוון להביא תועלת
לצבור ולשמור על שלומו. וגם אם בימינו חזר המשפט ומתקרב
יותר ויותר אל המוסר על ידי האידיאה של האנושות המונחת
ביסוד המוסר, זו שמצאה שוב את מקומה במשפט במושג של
המידות הטובות, הרי אין אידיאה זו אלא מגדל-אור רם ונישא
העומד בבדידותו בלב ים גועש של אינטרסים מתנגשים זה בזה,